

UNUTULAN SENDİKA YAYINLARINA BİR ÖRNEK: ÇALIŞAN ADAM DERGİSİ A CASE STUDY ON FORGOTTEN LABOR UNION PUBLICATIONS: ÇALIŞAN ADAM MAGAZINE

Gülsüm TÜTÜNCÜ

Dr. Öğretim Üyesi, Tarih Bölümü, Edebiyat Fakültesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir,
Türkiye; e-posta: gulsum.esmer@deu.edu.tr; ORCID ID: 0000-0001-8450-6831

Özet

Yakın dönem Türkiye tarihinde 1970'li yılların ekonomik ve toplumsal dönüşümü belirleyici bir dönem olarak görülmektedir. Çalışma, Türkiye Otel Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası'nın (OLEYİS) sosyal demokrat sendikacılık içindeki yerini ve Çalışan Adam dergisinin bu süreçteki ideolojik etkisini belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda tarihsel bağlama dayanan kategorik içerik analizi kullanılmıştır. Derginin isminin Bülent Ecevit tarafından konulmuş olması ve 1970'lerin yayın ve entelektüel dünyasında önemli bir yeri olan Faruk Erginsoy, İlhan Selçuk, Mehmed Kemal, Anıl Çeçen, Turhan Selçuk gibi isimlerin dergide yazarlık yapması önemini ve dönemdeki yaygın etkisini artırmıştır. Bu önemli derginin Türkiye'de bulunan kütüphane ve arşivlerde tam bir koleksiyonunun bulunmamasının da etkisiyle araştırma aynı zamanda unutulmuş emek tarihi belleğinin gün ışığına çıkmasına katkı sağlamıştır. OLEYİS, 1971'de Türk-İş içinde başlayan sosyal demokrat sendikacılık hareketinin önemli sendikalarından biridir. Türk-İş'in partilerüstü politikasına muhalefet eden bu hareketin argümanları Çalışan Adam dergisinde izlenebilmektedir. Çalışan Adam dergisi, sadece işçilere değil gençlere ve aydınlara ulaşma hedefiyle yayın yapmış ve bu çerçevede sosyal demokrasi ve demokratik sol kavramların içeriğinin netleşmesine katkı sağlamıştır. Sosyal demokrasi emekten yana bir kalkınma modeli, Soğuk Savaş ortamında akılcı bir üçüncü yol olarak tanımlanmıştır. Bu teorik açıklamalar Bülent Ecevit'in dönemdeki yazıları ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin parti yayınlarındaki argümanlarıyla paralellik göstermektedir. OLEYİS'in 1947-2010 arasındaki tarihsel süreci incelendiğinde pragmatik ve yükselen trendlere uyum sağlayan, yayın faaliyetleri üzerinden güçlü bir kurumsal kimlik ve ideolojik vizyon inşa ettiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çalışan Adam Dergisi, OLEYİS, Sosyal Demokrasi, Demokratik Sol, İçerik Analizi

Abstract

The 1970s represent a decisive period of economic and social transformation in recent Turkish history. This study aims to determine the role of the Hotel, Restaurant, and Entertainment Venue Workers' Union (OLEYİS) within social democratic unionism and to evaluate the ideological impact of its publication, *Çalışan Adam* magazine, during this era. To this end, a categorical content analysis based on historical context was conducted. The magazine's significance and widespread influence are highlighted by the fact that it was named by Bülent Ecevit and featured prominent figures from the 1970s intellectual and publishing world, including Faruk Erginsoy, İlhan Selçuk, Mehmed Kemal, Anıl Çeçen, and Turhan Selçuk. Due to the absence of a complete collection in Turkish libraries and archives, this research also fulfills the mission of preserving and bringing to light a forgotten chapter of labor history. The content analysis demonstrates that, in 1970s Turkey, unionism was not merely a struggle for economic rights but also possessed an intellectual dimension aimed at raising political awareness. *Çalışan Adam* targeted not only workers but also youth and intellectuals, helping to clarify the concepts of "social democracy" and "democratic left". Within the Cold War environment, social democracy was defined as a pro-labor development model and a rational "third way". These theoretical frameworks exhibit strong parallels with Ecevit's contemporary writings and the arguments found in Republican People's Party (CHP) publications. An analysis of OLEYİS's historical trajectory between 1947 and 2010 suggests that the union adopted a pragmatic approach, adapting to prevailing trends and establishing a robust institutional identity and ideological vision through its publishing activities.

Keywords: Çalışan Adam Magazine, OLEYİS, Social Democracy, Democratic Left, Content Analysis

Giriş

Yakın dönem Türkiye tarihinin en önemli birinci el kaynakları arasında yazılı basın önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle dergiler, sosyal medyanın olmadığı dönemlerde önemli bir kitle iletişim aracı olarak kullanılmıştır. Bu açıdan dergiler, yayımlandıkları dönemin dil, kültür, toplum, ekonomi ve ideoloji gibi özelliklerini yansıtarak bu kavramların yeniden üretildiği alanlar olarak tanımlanırlar. (Karakulak & Baysal, 2021: 24) Dergi yazılarındaki yazarlar, başlıklar ve metin çerçevesinde bir söylem analizinin yapılması toplumsal yapı ve dönem hakkında önemli bilgiler sunar. Bu nedenle 1970’li yılların sosyo-ekonomik durumunun tespitinde önemli sendika yayınlarından olan Çalışan Adam dergisinin söylem içeriğinin incelenmesi önemli bir katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmanın araştırma amacı Türkiye Otel Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası’nın (OLEYİS) sosyal demokrat sendikacılık içindeki yerini tespit ederek, Çalışan Adam dergisinin sosyal demokrasi, demokratik sol kavramlarının gelişiminde yaptığı etkiyi ve derginin yayın stratejisini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda tarihsel bağlama dayanan kategorik içerik analizi kullanılmıştır. (Hepkul, 2002; Mayring, 2000) Kullanılan kategoriler Tablo 1’de görselleştirilmiştir. İlgili kategoriler, Lieblich, Tuval-Mashiach ve Zilber’in önerdiği şekilde araştırma amacını açıklamak üzere dönemin tarihsel bağlamına dikkat ederek dergi içeriğine en uygun şekilde belirlenmiştir. (Lieblich, Tuval-Mashiach, & Zilber, 1998: 112-114) Ayrıca yakın dönem Türkiye tarihi araştırmaları kapsamında yapılan içerik analizlerinde ilişkili analiz yönteminin gerekli olduğu ifade edilmektedir. (Acun, 2005: 35) Bu nedenle belirlenen kategoriler kendi içlerinde bağlantılı alt kategorilere ayrılmıştır. (Bkz. Tablo 1) Kategoriler üzerinden yapılan analizlerde Şerif Mardin’in siyasi fikir tarihi çalışmalarına önerdiği üzere sonuçların genellemelerle ifadesine çalışılmıştır. (Mardin, 2019: 17)

Çalışan Adam dergisi, 7 Temmuz 1969’da kurulan OLEYİS’in yayın organı olarak 15 Ekim 1971’den 12 Eylül Askeri Darbesi gerçekleşene kadar yaklaşık 9 yıl boyunca yayımlanmıştı. Dönem açısından uzun ve istikrarlı bir yayın hayatı olmasına rağmen günümüzde derginin tam koleksiyonuna ulaşmak güçtür. Dergiye ait bazı sayılar Hollanda Amsterdam’da bulunan Uluslararası Sosyal Tarih Enstitüsü Kemal Sülker Koleksiyonu’nda bulunmaktadır. (International Institute Of Social History, IISG, 2025) Bu sayılar dağınıktır ve 1973 seçimleri öncesi ile 1975 yılına yoğunlaşmaktadır. Yine Ankara Milli Kütüphane’de 1971’in ilk iki sayısı, 1972, 1973, 1974 ve 1975 yıllarına ait dağınık sayıları mevcuttur. Derginin 1976 yılına dair 21-4. sayısı dışında (Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi, 2025) kayıtlara geçmiş bir sayısı tespit edilememiştir. Derginin 12 Eylül Askeri Darbesi’ne kadar çıktığı bilgisi genellikle ifade edilmektedir. Ancak 1976 yılına ait sayıların bulunamaması derginin 1976 yılından sonra yayımlanmasının giderek zorlaştığını göstermektedir. Muhtemelen aksayarak çıkmıştır. Derginin 1973 yılından itibaren genel yayın müdürlüğünü yapan Faruk Erginsoy’a¹ göre derginin tam koleksiyonuna ulaşılmasının en önemli nedeni

¹ Faruk Erginsoy, Ortanın Solu hareketi yükselmeye başladığından beri Ecevit’in yakın çevresi içindeydi. Tanışıklıkları Ecevit’in Çalışma Bakanlığı dönemine dayanıyordu. Erginsoy, Ecevit’in Çalışma Bakanlığı döneminde (1961-1965) kendisine yakın sendikacılardan biriydi. Siyasetle kurulan bağlar Erginsoy’un CHP İstanbul İl yönetiminde görev almasını sağladı. Erginsoy, bu dönemde İstanbul il yönetiminde görev alan çoğu isim gibi Karadenizliydi. 1974 ve 1976’da yapılan İl Başkanlığı seçimlerinde Aytekin Kotil’e karşı aday oldu. Erginsoy, öğrencilik yıllarından beri Kotil ile arkadaş olmasına rağmen Kotil’e karşı “demokratik sol grup” un isteği ile aday olmuştu. Aytekin Kotil ise “ortanın solu grubu” nun adayıydı. Erginsoy, iki il başkanlığı seçimini de kaybetti. Aytekin Kotil, 1977 yerel seçimleri için yapılan aday belirleme ön seçimini İstanbul Belediye Başkanı Ahmet İsvan karşısında kazandı. 1977 yerel seçimlerinde Aytekin Kotil İstanbul Belediye Başkanı seçildi. 1977-1980 arasında görev yaparak 12 Eylül öncesinin son İstanbul Belediye başkanı oldu. Ayrıntılı bilgi için bakınız: (Uyar, 2023; Uyar, 2014).

12 Eylül Askeri Darbesi'dir². Erginsoy, kendisi ile 28 Aralık 2005'te İstanbul'da yaptığım görüşmede kendi koleksiyonunun, evdeki bir aramada sakıncalı görüleceği korkusuyla, babası tarafından sobada yakıldığını aktardı. (Erginsoy, 2005)

Derginin yıllar içinde toplayabildiğim ve inceleyebildiğim sayıları genel yayın çizgisi ve içeriği hakkında tutarlı bir analiz yapılabilecek seviyeye ulaştı. Dönemin sendika ve siyaset atmosferini gözler önüne seren bu derginin elimizdeki sayılarına dayanan detaylı bir içerik analizini yapmak dönemin sendika-siyaset ilişkilerinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacak ve bu önemli dergi kısmen de olsa gün yüzüne çıkmış olacaktır. Derginin içeriği ayrıca "Demokratik Sol" hareketin etkisinin yaygınlığının tespit edilmesini de destekleyecektir. Derginin "Çalışan Adam" ismini Bülent Ecevit koymuştur. Dönem için demokratik solun ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)'nin en önemli yayın organı olarak genellikle Özgür İnsan dergisi kabul edilir. Her iki derginin etkili ismi Çalışan Adam'ın genel yayın müdürü, Özgür İnsan'ın sürekli yazarı Erginsoy'a göre ise Çalışan Adam, Özgür İnsan'a göre daha etkin olmuştur:

"Çalışan Adam, Özgür İnsan'a nispetle daha etkin oldu. Çünkü Çalışan Adam'ın hitap ettiği kitle işçi kesimiydi. Çok etkili oldu o dönemde yani bütün sendikalar, genç işçiler, bu konuda meraklı olan işçiler Çalışan Adam'ın çıkışını beklerlerdi. Yayınımız biraz aksayacak olsa aranıp sorulurdu, bizim gençlik kollarımız³ çok ciddi takip etti. O açıdan hitap ettiği kitle açısından, işçi ve çalışan insan kesimi açısından etkili oldu. Özgür İnsan'ın ne ölçüde etkili olduğunu daha entelektüel kesimlere hitap ettiği için tam bilemiyorum. Ama çıktığı dönemde onun hitap ettiği daha ziyade konuya ilgi duyan aydınlardı ve CHP'ne kazandırılmak istenen aydınlardı. Özgür İnsan'ın söylenmeyen böyle bir politikası da olmuştur. Ama ben, Özgür İnsan'ın yönetiminde bulunmadığım için O'nun politikalarıyla, beklentileriyle ilgili olarak çok ayrıntılı bir şey söylemek durumunda değilim. Yalnız Çalışan Adam'ın hitap ettiği kitle açısından daha etkili olduğuna tanık oldum." (Erginsoy, 2005)

20

OLEYİS'in Kuruluşu ve Sendikal Tavrı

OLEYİS, Türk-İş'in yerel/bölgesel federasyonlar yerine "Milli Tıp Sendika" anlayışını benimsemesi üzerine yerel birliklerin kendilerini feshederek ulusal çapta bir sendikaya dönüşmeleri ile 7 Temmuz 1969'da Ankara'da kuruldu. (Sendikacılık Ansiklopedisi cilt 2, 1998: 448) OLEYİS' in kurulmasıyla özellikle isim kısaltmaları üzerinden günümüze kadar uzanan bir terminolojik karmaşa doğdu. Bu karmaşa 1976 sonrasında OLEYİS' ten ayrılarak kurulan Otel, Restaurant ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası'nın (OREYİS) kurulması ile daha da arttı. Karışıklığın başlangıç noktası OLEYİS' i kuran yerel birliklerin 1969 öncesinde Türkiye OLEYİS ya da TOLEYİS kısaltmasını kullanmalarıydı. Türk-İş Konfederasyonu'na bağlı olan işkolu federasyonu TOLEYİS ya da Türkiye OLEYİS olarak anılıyor ve bölge sendikaları ise Ankara OLEYİS/TOLEYİS, İstanbul OLEYİS/TOLEYİS olarak kısaltma kullanıyorlardı. OLEYİS'in kuruluş sürecinde önce işkolu federasyonu olan TOLEYİS kendini 23 Mayıs 1969'da yaptığı genel kurul ile feshetti. 7 Temmuz'da OLEYİS'in kurulmasının ardından TOLEYİS'e üye yerel birlikler kendi kongrelerini yaparak fesih ve OLEYİS'e katılma kararı aldılar ve OLEYİS'in şubeleri haline dönüştüler. 1971 sonrasında OLEYİS kısaltmasının kullanımı arttı ve yerleşti. 1971'den itibaren OLEYİS, Türk-İş içindeki sosyal demokrat muhalefet içinde yer aldı. Dörtler ve On İnkiler raporlarının Türk-İş içinde başarısız olmasından sonra 1976'da OLEYİS'in Türk-İş'ten ayrılma süreci başlayınca Türk-İş'ten ayrılmak istemeyen ve partilerüstü politikadan OLEYİS'in çoğunluğu kadar rahatsız olmayan isimler OREYİS'i kurdu. OREYİS'in daha sonra TOREYİS kısaltmasını kullanması bu karışıklığı artırdı. TOREYİS'in sıklıkla eski alışkanlıkların bir yansıması olarak TOLEYİS şeklinde kullanıldığı görüldü. 1977'den sonra Türk-İş içinde kalan ve TOLEYİS'in devamı olarak faaliyet gösterdiğini iddia eden TOREYİS ve DİSK'e geçen ve faaliyet gösteren OLEYİS

² TÜSTAV, İBB Atatürk Kitaplığı gibi genişlemekte olan arşivlerde derginin sayıları bulunmamaktadır. OLEYİS sendikasına e-posta yoluyla yaptığımız başvurulara ise cevap alınamamıştır.

³ CHP Gençlik Kolları kastedilmektedir.

ortaya çıkmış oldu. (Sendikacılık Ansiklopedisi cilt 2, 1998: 448-450; cilt 3:251-253; Koç 2015; Koç 1986) İsim benzerliği yaratmanın işçiyi yanıltmak için yapılmış bilinçli bir tercih olduğu söylenebilir.

TOLEYİS ismi önemli geleneğe sahipti. Bunun en önemli nedeni 1947 Sendikalar Kanunu'nun kabulünden sonra işkolu esasıyla kurulan ilk işçi federasyonu olmasıydı (Gece Postası, 7 Aralık 1951; Akis, 1 Haziran 1957). Bu nedenle sonraki süreçte dönemin güçlü İstanbul İşçi Sendikaları Birliği⁴nden sonraki en etkili federasyonlarından biri oldu. TOLEYİS'in ilk mesleki federasyon olarak örgütlenme ve teşkilatlanma yolunda önemli gayretleri olmuştu ve bu örgütlenmenin içinden gelen isimler sonraki dönemin önemli sendika liderleri haline geldiler.

1969 öncesi TOLEYİS' in en önemli örgütleri Ankara ve İstanbul'du. İki il ekibi sıklıkla genel kurullarda rekabet etmişti. 1953'te iki ekip arasındaki rekabet bölünme ile sonuçlanabilecek kadar şiddetlenmişti. Kemal Sülker, Gece Postası'nda yazdığı *İş ve İşçi Alemi* köşesinde 11 Nisan 1953'te "TOLEYİS' te beliren 'şehircilik' tehlikesi" ne dikkat çekiyor, sendikada "bölgecilik" yapılmasının tehlikeli boyutlara vardığını ifade ediyordu. Bu dönemde TOLEYİS, bölünme de genel kurullarında rekabet ve çatışma her zaman yüksek oldu. İstanbul ve Ankara şubeleri federasyon yönetimi konusunda her zaman rekabet ettiler. 1969 öncesine ilişkin gazete taramalarından edindiğim en önemli gözlem ise oy kullanan sendika temsilcilerinin genel kurullarda iki ekip arasında denge gözetmeye dikkat ettikleridir. Genel başkan İstanbul ekibinden ise genellikle genel sekreter Ankara ekibinden, genel başkan Ankara ekibinden ise genellikle genel sekreter İstanbul ekibinden seçilmiştir.

OLEYİS'in 1969'daki kuruluş sürecinde Ankara ve İstanbul OLEYİSler önemli bir rol oynadı. 20 Mayıs 1948'de kurulan İstanbul OLEYİS yönetim kurulu üyesi, Av. Mukbil Zırtıloğlu, OLEYİS'in kurucu genel başkanlık görevini üstlendi. Ankara OLEYİS ise 17 Nisan 1947'de kurulmuştu, OLEYİS sendikalarının ilkiydi. Süreçte önemli rol oynayan OLEYİS'in ikinci genel başkanı Mustafa Odabaşı, ilk genel sekreteri Nusret Aydın ve İsmail Aras gibi isimler Ankara OLEYİS'in yönetim kurulu üyeleri idi. Nusret Aydın aynı zamanda kendini feshetmeden önce TOLEYİS'in genel başkanı olarak görev yapmaktaydı.

Döneme ilişkin ifade edilmesi gereken diğer bir konuda OLEYİS'teki siyasal tavır tartışmalarının 1969 öncesine dayanmasıdır. 1958'den sonra TOLEYİS içinde henüz adı konmayan partilerüstü politikaya karşı bir tavır başlamıştı⁵. 18 Şubat 1958'de toplanan TOLEYİS yönetim kurulu toplantısına politika belirleyici gündem nedeniyle Ankara, İstanbul, İzmir, Kayseri, Eskişehir, Diyarbakır OLEYİS temsilcilerinin de katıldığı görülmektedir. Bu toplantıda federasyona bağlı sendikaların sendikalizm prensipleri içinde yetiştirilmesi için özel seminerlerin açılması ve TOLEYİS mensuplarının yabancı memleketlere staja gönderilmesi karar bağlanmıştı. Ancak siyasal partiler karşısında federasyonun durumu hakkında bir uzlaşmaya varılamadığı için konu 10 Kasım 1958'de toplanacak genel kurulda müzakereye bırakılmıştı. (Gece Postası, 20 Şubat 1958) Partilerüstü politikaya karşı olan tavır 1960'lar boyunca yumuşak ifadeli, doğrudan Türk-İş yönetimini hedef almayan bir tarzda ilerlerken 1970'li yıllarda OLEYİS'e dönüşme ile oldukça sert bir dile dönüştü.

⁴ İstanbul İşçi Sendikaları Birliği (İİSB) (1948-1962), Türk-İş kurulana kadar bir konfederasyon gibi çalışan, özel sektörde örgütlü işçilerin genellikle tercih ettiği bölgesel federasyondur. Türkiye İşçi Partisi'ni (TİP) kuran sendikacıların önemli bir kısmı İİSB bünyesindendi ve TİP'in ilk genel başkanı Avni Erakalın aynı zamanda İİSB başkanıydı. İİSB, Türk-İş bünyesinde daha siyasal tavır alınmasını isteyen kanadın en güçlü temsilcilerindendi. 1962'de Türk-İş'in bölge temsilciliği sistemine geçmesi ile kapandı ve Türk-İş İstanbul Bölge Temsilciliği'ne dönüştü. Sonuçta DİSK'i kuran sendikacıların önemli bir kısmı İİSB kökenli oldu.

⁵ Partilerüstü politika Türk-İş içinde resmen 1964 yılında kabul edilmiştir. Ancak Türk-İş kurulduğu andan itibaren çatışmacı olmayan pragmatik ve koşullara göre esneyebilen, siyasal partilere karşı eşit mesafede durmayan çalışan bir anlayıştaydı. Buna rağmen Türk-İş yönetim kurulu üyeleri siyasal partiler arasında bölünmüş durumda olurdu. Ayrıntılı bilgi için bakınız. (Çelik, 2010)

Türk-İş'in partilerüstü politika ilkesi 1967'de Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (DİSK) kuruluşundaki etkenlerden biriydi. DİSK'in kurulmasından sonra Türk-İş içinde partilerüstü politikayı eleştiren CHP'ye yakın federasyonların muhalefeti başladı. CHP, 1965 seçimlerinde Ortanın Solu politikası ile değişim süreci içine girmişti. Ortanın Solu ile işçilere yönelik ilgi CHP içinde artmış, CHP'nin sosyal politika yaklaşımı değişmişti. 1968'de yapılan 7. Türk-İş genel kurulunda sosyal demokrat sendikacılar Türk-İş'in konfederasyon bütünlüğü içinde en kısa zamanda ekonomik, sosyal ve siyasal yön ve yönteminin tespitinin zorunlu hale geldiğini ifade ettiler. Bunu bir yenilenme hareketi olarak zorunlu görüyorlardı. (Kutal, 1971: 96) 7. Genel Kurul'un en önemli gelişmesi belirgin bir değişimi öngören 24 Temel İlkenin⁶ kabul edilmesi oldu. (Koç, 1986: 182-190) 24 Temel İlke, partilerüstü politikayı koruma çabası ile toplumsal refahı hedefleyen müdahaleci bir kalkınma planı arasında denge kurma çabasıydı, bu nedenle sosyal demokrat sendikacılık hareketi sonraki dönemde 24 İlkenin uygulanması talebini sıklıkla dile getirdi.

Sosyal demokrat hareket, 14 Ocak 1971'de Kızılcabazı'da toplanan Türk-İş yönetim kuruluna Dörtler Raporu olarak anılan "1971 Türkiye'sinde İşçi Hareketi ve Sendikalarımız Ortak Reform Yolları Üzerine Eleştiriler ve Araştırma" başlıklı raporu sundu. Raporun Dörtler Raporu olarak anılmasının nedeni, Türkiye Genel Hizmetler İşçileri Sendikası (Genel-İş) Başkanı Abdullah Baştürk, Deniz Ulaştırma İşçileri Sendikası (Deniz Ulaş-İş) Başkanı Feridun Şakir Ögünç, Yol, Yapı ve İnşaat İşçileri Sendikası (Yol-İş) Genel Başkanı Halit Mısırlıoğlu ve Petrol, Kimya ve Lastik İşçileri Sendikası (Petrol-İş) Genel Başkanı İsmail Topkar'ın imzalarıyla sunulmasıydı. Rapor, partilerüstü politikayı eleştiriyor ve partilerüstü politikaya yeni bir yön verme amacını güdüyordu. Sosyal demokrasinin sanayileşme ve kalkınma modeline amaç olarak alınmasını öneren rapor, çeşitli alanlarda yapılması zorunlu reformlar öneriyordu. Rapor, açıkça ifade etmemekle birlikte Türk-İş'in ülkenin politik ortamında daha etkin bir görev alması gerektiğini savunuyordu. (Ünsal, Milliyet, 13 Temmuz 1971) Rapor, ayrıca Türkiye İşçi Partisi (TİP) ve DİSK'i eleştiriyor, işçi örgütlerine en yakın siyasal örgütün sosyal demokrat kimlikli CHP olduğunu vurguluyordu. CHP'nin Ortanın Solu'nda olan çizgisi ile kendileri gibi antikomünist ve antimarksist olduğu vurgulanıyordu. (Işıklı, 1995: 243) Rapor, yönetim kurulunda şiddetli eleştirilere uğradı. Türk-İş genel sekreteri Halil Tunç, rapora muhalefet eden grubun başını çekmekteydi. Sonuçta raporu sunanlar raporun, bir siyasi parti kurma ya da bir siyasi partinin desteklenmesi önerisini geri almak durumunda kaldılar. Toplantı sonunda yönetim kurulu ağırlıklı olarak Halil Tunç'un partilerüstü politikaya ilişkin görüşlerini yansıtan bir bildiri yayımladı. Dörtler'in bu bildiriye karşı bildiri ile cevap vermeleri çatışmanın devam edeceğini göstermiş oldu. Türk-İş içindeki sosyal demokrat muhalefet genişledi ve aynı yıl içinde bu defa 12 sendikanın katılımıyla Onikiler Raporu yayımlandı.

OLEYİS, daha ilk genel kurulunu toplamadan Genel-İş, Türkiye Baraj, Enerji, Su ve Gaz İşçileri Sendikası (Ges-İş), Türkiye Ticaret, Büro, Eğitim ve Güzel Sanatlar İşçileri Sendikası (Tez Büro-İş), Yol-İş, Türkiye Gıda Sanayii İşçileri Sendikası (Besin-İş), Türkiye Demiryolları İşçileri Sendikaları Federasyonu (DYF-İş), Türkiye Şişe, Cam ve Kristal Sanayii İşçileri Sendikası (Kristal-İş), Petrol-İş, Türkiye Sağlık İşçileri Sendikası (Sağlık-İş), Türk Deniz Ulaş-İş ve Türkiye Harb Sanayii ve Yardımcı İşçileri Sendikası (Harb-İş) ile birlikte Onikiler Raporu olarak anılan "Türk İşçi Hareketi için Sosyal Demokrat Düzen" başlıklı raporu imzaladı. Türk-İş içindeki partilerüstü politikaya karşı çıkan sosyal demokrat muhalefetin

⁶ Bu 24 ilkenin 23'ü 7. Genel Kurul'da 1'i 11-16 Mayıs 1970'de toplanan 8. Genel Kurul'da kabul edilmişti. 24 İlke, toprak reformu, vergi adaleti, planlı ekonomi ve stratejik doğal kaynakların kamu denetiminde işletilmesi gibi reform taleplerini dile getiriyor ve işçilerin "yönetime katılma" ilkesi uyarınca siyasal ekonomik karar alma süreçlerinin bir parçası olması gerektiğini ifade ediyordu. Bu şekilde 1961 Anayasası'nın sosyal devlet ilkesine uygun toplumsal bir modernleşme ve demokratikleşme hedefleniyordu. 24 ilkenin yazılmasında ve kabulünde sosyal demokrat sendikalar etkili olmuştu. Ayrıntılı bilgi için bakınız. <https://www.turkis.org.tr/wp-content/uploads/2021/11/turkis-uzun-tarihce.pdf> (4.01.2026) 24 İlke, CHP'nin 1969 Seçim Bildirgesi, "Bu Düzen Değişmelidir" ile önemli bir paralellik içermektedir.

Genel-İş'ten sonraki en etkili sendikası oldu. Rapor, *Türk İşçi Hareketi için Sosyal Demokrat Düzen: İlkeler, Amaçlar ve Yöntem* başlığı ile üye sendikalar tarafından Ayyıldız Matbaası'nda kitap olarak basıldı. Kitap 10 bölüm, 380 sayfa ve detaylı bir sosyo-ekonomik araştırmanın verilerini içeriyordu. Önsöz, raporun bütün amacını özetleyen şu ifadelerle başlıyordu:

“Biz Türk-İş üyesi; Genel-iş, Yol-iş, Türk Deniz Ulaş-iş, Petrol-iş, DYF-iş, Türk Harb-iş, Ges-iş, Toleyis, Besin-iş, Sağlık-iş, Tez Büro-iş ve Kristal-iş sendika ve federasyonları yöneticileri “sosyal demokrat” ideolojiyi, Türk İşçi Hareketi ve tüm ulusumuz için demokratik kalkınmanın tek geçerli yolu saymaktayız.

Sosyal demokrasinin tam ifadesi olarak tanımladığımız Türk-İş'in 24 Temel İlkesinin yukarıdaki görüşün ışığı altında Konfederasyona bağlı tüm sendika yöneticilerince benimsenip, uygulama alanına konulması için, güçlerimizin ortak bir çabada birleştirilmesinden yanayız.

Konfederasyonun uygulamakta olduğu “Partilerüstü Politika”nın terkedilmesinin zamanı geldiğine, bundan böyle geçerli ve yararlı olmayacağı inancındayız. Zira ülkemizin ve sendikal hareketin bugün içinde bulunduğu koşullar, kimine göre tarafsızlık, kimine göre “politikasızlık” olarak nitelenen Türk-İş'in “Partilerüstü Politika”sını aşmış bulunmaktadır Türkiye gibi, geri bırakılmış bir ülkede görev ve sorumluluktan kaçmaktan öte anlamını yitirmiş bu tutumun esasen başka şekilde sonuçlanması da beklenemez. (...)” (Türk İşçi Hareketi için Sosyal Demokrat Düzen, 1971: V)

Rapor, neden yeni bir model arayışında olduklarını ve bu modelin neden kapitalist ya da marksist bir model olamayacağını açıklayarak başlıyordu. Soğuk Savaş'ın bu döneminde marksizm ve sosyalizm ile araya mesafe koymak önemli görülmüştü. Rapor, ekonomik model olarak karma ekonomi modelini Türkiye şartlarına en uygun model olarak kabul ediyordu. Stratejik madenlerin ve petrol arama-işletme haklarının devlet elinde olması gerektiğini, toprak reformunun yapılmasını ve konut sorunun devlet eliyle çözülmesi gerektiğini savunuyordu. Eğitim ve sağlık hizmetlerinin devlet tarafından parasız ve eşit sağlanması gerektiği ifade ediliyordu. (Türk İşçi Hareketi için Sosyal Demokrat Düzen, 1971; Tuna, 1972; Yici, 1972) Rapor detaylı bir kalkınma modeli sunuyor ve sendikacılığın ekonomik haklar için mücadele eden bir yapıdan, ülkenin yönetiminde söz sahibi olmak isteyen sosyal demokrat ideolojiye dayalı siyasal bir baskı grubuna dönüşmesi gerektiğini savunuyordu.

Onikiler Raporu, Dörtler Raporu'ndan daha sert bir tepkiyle karşılandı. Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç, rapora karşı çıkan grubun başını çekiyordu. Tunç, *“Öğrenciler üzerinde oynanan oyun şimdi işçilere hazırlanıyor”* demektedir. (Milliyet, 7 Temmuz 1971)

Raporun sunulmasından sonra 15 Ekim 1971'de Çalışan Adam'ın ilk sayısı yayımlandı. İlk sayının yayımlanmasından bir hafta sonra da 22-24 Ekim 1971'de OLEYİS'in ilk genel kurulu toplandı. Genel kurulda Onikiler Raporu, oybirliği ile kabul edildi. Genel kurul sonucunda Onikiler Hareketi'nin Türk-İş'e karşı olmadığı özellikle vurgulandı. Raporun, OLEYİS'in içinde bulunduğu anlayış çerçevesinde “Türk işçi hareketi için sosyal bir düzen kurulması” amacına yönelik bir yöntem tartışması olduğu ifade edildi. Bu genel kurulda genel başkanlığa Mukbil Zırtıloğlu, genel sekreterliğe Nusret Aydın, mali sekreterliğe İhsan Dündar seçildi. (Sendikacılık Ansiklopedisi cilt 2, 1998: 448)

Onikiler Raporuna tepkiler hemen verilse de rapor, Türk-İş yönetim kurulu gündemine yaklaşık 4 ay sonra 11-14 Kasım 1971'deki toplantıda geldi ve reddedildi. Bunun üzerine sosyal demokrat sendikalar 4-5 Aralık 1971'de Sapanca OLEYİS tesislerinde bir araya geldiler, toplantıya katılan sendika sayısı 19'a yükseldi. Toplantıya, 12'lerin haricinde Türkiye Haberleşme İşçileri Sendikası (Haber-İş), Türkiye Gazeteciler Sendikası (TGS), Türkiye Deri, Kundura ve Saraciye İşçileri Sendikası (Deri-İş), Türkiye Kauçuk ve Plastik Sanayii İşçileri Sendikası (Kauçuk-İş); Türk-İş üyesi olmayan Türkiye Tekstil, Örmeye ve Giyim Sanayii İşçileri Sendikası (Tekstil İşçileri Sendikası), İstanbul Metal İşçileri Sendikası (İstanbul Metal-İş) ve İstanbul Cevher ve Maden İşçileri Sendikası (İstanbul Cevher-İş) temsilci göndererek katıldı. Toplantıda “Sosyal Demokrat Sendikacılar Konseyi” adında danışma nitelikli bir konsey kuruldu. (Milliyet, 8 Aralık 1971) Konseyin yürütme kurulu üyeliklerine Genel-İş adına

Abdullah Baştürk, OLEYİS adına Mukbil Zırtıloğlu, TGS adına Mücahit Beşer, Deniz Ulaş-İş adına F. Şakir Ögünç, Yol-İş adına Rafet Altun getirildi. Konseye katılan sendika sayısı 1975-1976'da 24'e kadar çıktı. Ancak tüm bu muhalefet ve çabalar Türk-İş' te bir değişim yaratmayınca aralarında OLEYİS'inde olduğu bir kısım sendika DİSK'e geçerken bazıları 1978'de Sosyal Demokrat İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Sosyal Demokrat-İş) adında yeni bir konfederasyonun kuruluşuna katıldılar. (Mahiroğulları, 2005: 223) Ancak Sosyal Demokrat-İş kısa ömürlü oldu ve beklenen etkiyi yaratmadı.

1973 Seçimleri öncesinde Türk-İş içinde sosyal demokrat muhalefet, partilerüstü politikanın bırakılarak özellikle CHP'ye yönelik bir seçim destek kararı çıkartmaya çalıştı. CHP, 1973 Seçimlerine 1969 Seçim Bildirgesi'nin tamamlayıcısı olan Ak Günlere isimli seçim bildirgesi ile girdi. Ak Günlere seçim Bildirgesi, CHP içinde sosyal demokrat dönüşümü netleştirmiştir. Ak Günlere *"Sosyal Adaletçi ve Dengeli Bir Kalkınma Modeli"* önerdiği iddiasındadır. (Ak Günlere, 1973: 163) Onikiler Raporu ile CHP'nin 1969 ve 1973 seçim bildireleri arasında önemli paralellikler vardır. Sosyal ve ekonomik kalkınma modeli ve siyasal tavır anlayışı ortaktır. Sosyal demokrat sendikaların Türk-İş ile olan çatışması seçimler öncesinde artmış ve ayrılma bir ihtimal olarak belirmeye başlamıştır. Genel-İş genel başkanı ve Sosyal Demokrat Sendikacılar Konseyi başkanı sıfatları ile sık sık demeç veren Abdullah Baştürk'e göre *"Türk-İş sağ siyasal güçlere teslim edilmiştir"* Baştürk'e göre Türk-İş, *"tıpkı odalar birliği, işveren sendikaları gibi sermayenin yönettiği bir kuruluş görüntüsüne itilmiştir."* (Cumhuriyet, 8 Haziran 1973)

OLEYİS, ikinci genel kurulunu 23-24 Mayıs 1974'te topladı. Bu genel kurulun en önemli özelliği tüzükten sendikanın partilerüstü politikayı takip ettiğini belirten maddenin çıkarılmasıydı. Tüzük değişikliğinden sonra OLEYİS'in Türk-İş yönetimine partilerüstü politika konusundaki eleştirileri sertleşti. Genel kurul aynı zamanda iki grup arasında bir çatışmaya sahne oldu. İstanbul OLEYİS kökenli iki rakip grubun genel başkan adayları Mukbil Zırtıloğlu ve Nusret Aydın olarak çıktı. Sonuçta daha tarafsız bir isim olarak Mustafa Odabaşı genel başkanlığa seçildi. Sonuçlardan sonra İstanbul delegasyonunun genel kurulu terk etmeyen isimlerinden olan Servet Sofuoğlu ise bir uzlaşma formülü olarak genel sekreter seçildi. (Sendikacılık Ansiklopedisi cilt 2, 1998: 448) Bu genel kurul delegelerin güçlü ekipler arasında denge gözettiğinin en önemli örneğidir.

Ayrışmanın başlayacağı 3. Genel Kurul ise 1-3 Kasım 1976'da toplandı. Toplantıda daha sonra OLEYİS'e geçecek ekip vazgeçilen partilerüstü politikadan daha sağlıklı bir politika içine girildiği eleştirisini yöneltti. Türk-İş ile çatışmanın azaltılmasını ve ilişkilerin daha duyarlı yürütülmesini talep ettiler. Bu konularda yeni seçilecek yürütme kurulunun tam yetkili kılınması kabul edildi. Taraflar bu nedenle sendika yönetim kurulu seçimlerini kazanmaya çalıştılar. Sonuçta Mukbil Zırtıloğlu yeniden genel başkan, Nusret Aydın yeniden genel sekreter seçildi. Servet Sofuoğlu seçilemeyince sendikadan istifa ederek OLEYİS' e geçti. OLEYİS'in 27 Ağustos 1977'de yapılan genel kurulunda OLEYİS' e genel başkan seçildi. (Sendikacılık Ansiklopedisi cilt 2, 1998: 448)

3. Genel Kurul'da seçilen yönetim kurulu 27 Nisan 1977 tarihinde yaptığı toplantıda 5 Haziran 1977 seçimlerinde CHP'nin desteklenmesi konusunda OLEYİS üyelerine tavsiyede bulunulmasına, Türk-İş Konfederasyonu'ndan ayrılmaya ve ayrılmanın gerçekleşebilmesi için tüzük değişikliği yapılmak üzere olağanüstü genel kurulun toplanmasına karar verdi. (OLEYİS Bülteni, 28 Nisan 1977, TÜSTAV Duisburg Arşivi 425/02) OLEYİS'in Türk-İş'ten ayrılma kararındaki gerekçeler Türk-İş Genel Başkanı Halil Tunç tarafından sert bir dille cevaplandı. Tunç'a göre Türk-İş *"yıllardan beri üyelerinin hatırı için sırtında taşıdığı bir kamburdan kurtulmak üzere"*ydi. Tunç, OLEYİS üyelerinin yöneticileri ile aynı fikirde olmadığını ve ayrılma kararını onaylayacaklarını sanmadığını, *"ayrılma gerçekleşirse işkolunda işçisine hizmeti daha iyi değerlendirecek bir sendikanın kuruluşuna öncülük edileceğini"* belirtmekteydi. (Milliyet, "Tunç: Oleyis'in Ayrılma Kararını İşçiler Tanımıyor", 30 Nisan

1977) OLEYİS'in Olağanüstü genel kurulu 10 Eylül 1977'de toplandı ve Türk-İş'ten ayrılarak DİSK'e katılma kararı genel kurulda resmen alındı. OLEYİS zaten 31 Mayıs 1977'de DİSK ile bir protokol imzalayarak süreç içinde birlikte hareket etmeye başlamıştı. DİSK, OLEYİS'i üyeliğe 22 Eylül 1977'de kabul etti. DİSK'in ana tüzüğünde yer alan *"her iş kolunda tek sendika"* ilkesi doğrultusunda DİSK üyesi Turizm Sanayii Otel Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası (Turizm-İş) 6 Mart 1978'de kendini feshederek OLEYİS'e iltihak etti. 1977 istatistiklerine göre OLEYİS'in üye sayısı 50.000'di. (Sendikacılık Ansiklopedisi cilt 2, 1998: 449)

OLEYİS'in 4. Genel Kurul'u 28 Haziran- 1 Temmuz 1979'da toplandı ve DİSK'in tek tip tüzük taslağı görüşüldü. Genel kurul, DİSK teamüllerine aykırı olarak tek tip tüzüğü değiştirerek kabul etti. Bu durum DİSK yöneticileri tarafından eleştirildi ve gerginlik yarattı. Genel kurulda başkanlığa Nusret Aydın, genel sekreterliğe Tahir Güner seçildi. (Sendikacılık Ansiklopedisi cilt 2, 1998: 449)

OLEYİS'in faaliyetleri 12 Eylül'den sonra Milli Güvenlik Konseyi'nin 8 numaralı kararıyla durduruldu. Sendika hakkında soruşturma açıldı, yöneticileri ve çok sayıda üyesi tutuklandı. Sendika ve yöneticileri hakkında açılan dava beraatle sonuçlandı. Sendika ancak 1991 yılında yeniden faaliyete geçebildi. 2010'da OLEYİS tartışmalı ve polemikli bir süreçten sonra DİSK'ten ayrılarak Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu'na (Hak-İş) geçti. OLEYİS yönetimi, ayrılma kararında DİSK'in 2010 referandumundaki antidemokratik ve baskıcı olarak nitelendikleri tavrını eleştirmiş ve 2010 referandumunda "hayır" oyu vereceklerini belirterek Hak-İş'e katılma kararını açıklamışlardı. (CNNTÜRK, 31.07.2010) DİSK yönetimi ise suçlamaları kabul etmeyerek OLEYİS'i; sendika iç demokrasisini ihlal etmek, hukuksuz ve disiplinsiz davranmakla suçlamış; OLEYİS yönetiminin sendika yönetimini gasp etmek adına toplanması gereken genel kurulu toplamamak, DİSK'e ödenmesi gereken aidat borçlarını ödememek için bir oldubittiyle DİSK'ten ayrıldıklarını ifade etmişlerdi. (Birgün, 2.08.2010)

OLEYİS geleneği 1952-1977 arasında Türk-İş Konfederasyonu üyesiydi. 1958 sonrasında yavaş yavaş partilerüstü politika anlayışını eleştirmeye başladı ve 1971'den itibaren sosyal demokrat sendikacılık hareketi içinde yer aldı. 1977-1980 arası DİSK bünyesine geçen OLEYİS, 12 Eylül'de durdurulan faaliyetleri sonrasında ancak 1991'de yeniden faaliyete geçebildi. 1991-2010 arası DİSK bünyesinde yer almaya devam eden OLEYİS, 2010'da Hak-İş Konfederasyonu'na geçti. 1947-2010 arasındaki tüm bu süreç değerlendirildiğinde pragmatik ve yükselen trendlere uyum sağlayan bir anlayışa sahip olduğu söylenebilir. 1970'li yıllar boyunca yayın faaliyetleri ile sosyal demokrat sendikacılığın ve demokratik sol kavramın içeriğinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Sendika-Siyaset İlişkileri Açısından Çalışan Adam ve Derginin İçerik Analizi

İlk sayısı 15 Ekim 1971'de çıkan Çalışan Adam bütün yayın hayatı boyunca *"Aylık Siyasi ve Mesleki Dergi"* tanımlamasını kapaklarında kullandı. Siyasi sıfatının önce yazılması bile dergi yönetim kurulunun belirlediği misyonu yansıtmaları açısından önemliydi. Mesleki bir yayın olma özelliğini ise en fazla ilk iki yılda göstermişti. 15 Ekim 1971'de büyük bir heyecanla yayımlanan ilk sayısından Ekim 1973'te yayımlanan 20-1. sayısına kadar dergi, sendikal haberlere önemli bir yer ayırmıştı. Sendikaların durumu, faaliyetleri, toplu sözleşme çalışmaları, dünya sendikalarının durumu hakkında bilgiler aktarılıyordu. (Çalışan Adam, sayı 1 ila 20-1) Derginin 20-1 nolu sayısı önemli bir değişimin başlangıç sayısıdır. Bu sayıda genel yayın müdürü görevine Ekrem Tekin yerine, Av. Faruk Erginsoy gelmişti.

Haluk Faruk Erginsoy'un kişisel bilgileri hakkında detaylar sınırlı olsa da bir entelektüel olarak yazar ve siyasetçi profili belirgindir. Yazılarında Haluk Faruk Erginsoy, Faruk Erginsoy, H. Faruk Erginsoy ya da Haluk Faruk isimlerini kullanan Erginsoy, 1964'teki Emekçi Gazetesi'ndeki yazılarından beri sendikal haklar ve sosyal politika konularında yazmıştır. 1960'lı ve 1970'li yıllarda sosyal politikanın en önemli isimlerinden biridir. 1970'li

yıllarda “Demokratik Sol” ve “Sosyal Demokrasi” kavramlarının içeriğinin oluşmasında yazıları ile önemli bir rol oynamıştır. Erginsoy, Demokratik Sol tanımını ilk yapan olduğu iddiasındadır ve bu kavramın ilk olarak OLEYİS yayınlarından çıkan *Türkiye, İşçi Hareketi ve Demokratik Sol* kitabında kullanıldığını belirtmektedir. (Erginsoy, 2005; Erginsoy, 1971) Yazılarında kuramsal ve teorik çerçeve geniş yer tutsa da mutlaka pragmatik çözüm önerileri ve geleceğe ilişkin öngörüler bulunmaktadır. Bunun en önemli nedeninin OLEYİS ve CHP’deki “danışman” konumu olduğu kanaatindeyim. Erginsoy, OLEYİS yayınlarının en önemli yazarlarından biridir. OLEYİS yayınlarının 1968 tarihli 1 nolu yayını Erginsoy’un *Türk İşçi Hareketi Üzerine Bir Deneme* kitabıdır. (Erginsoy H. F., 1968) Erginsoy bir CHP’li olarak 1991’de CHP’nin yeniden kuruluşunda yer almış ve Haluk Ulman ile birlikte İstanbul İl Başkanlığı görevini üstlenmiştir.

Derginin 20-1 nolu sayısında Faruk Erginsoy’un genel yayın müdürü olmasıyla siyasi içerikte belirgin bir artış vardır. 20-1 sayısından öğrendiğimiz kadarıyla derginin merkezi Ankara’dan İstanbul’a taşınmış, bu taşınma sürecinde derginin 20-1 ve 20-2 sayılarının çıkışında aksamalar yaşanmıştır. (Çalışan Adam, Temmuz 1973, sayı 20-1; Ağustos 1973, 20-2) Ayrıca 20. sayıdan itibaren derginin sayı numaralandırma sistemi değişmiştir. İlk 19 sayıda tek sayılı bir sistem kullanılırken 20. sayıdan itibaren 20-1, 20-2 şeklinde devam eden bir sisteme geçilmiştir. Dergi, 20. sayıya ulaştıktan sonra sayıları 21, 22 diye devam ettirmek yerine, muhtemelen cilt mantığı ile dönem yayını anlamında 20-1, 20-2 şeklinde devam eden bir sisteme geçmiştir. Bu değişimin kaynağı derginin taşınması ve yönetiminde yaşanan değişikliklerdir. Sahibi OLEYİS sendikası adına genel başkan Mukbil Zırtıloğlu olarak kalmakla birlikte genel yayın müdürünün değişimi dergideki politika değişiminin başlangıcı olmuştur. Eski genel yayın müdürü Ekrem Tekin, derginin Ankara temsilcisi olarak çalışmaya devam etmiştir. Muhtemelen 20 rakamı derginin geçmişini simgeleyen bir “kök numara” olarak sabit tutulmuş ve yanına eklenen tire ile yeni dönemde çıkan sayıların takibi sağlanmıştır.

Çalışan Adam’ın kapaklarını Ekim 1973 20-4. sayıdan itibaren Turhan Selçuk’un çizmeye başlaması kapakların etkisini artırmaktadır. Selçuk çizdiği tüm kapaklarda, dergide 2. ve 3. sayfalarda yayımlanan başyazıyı özetleyen bir kompozisyon kullanmaya özen göstermiştir. Örneğin 14 Ekim 1973 seçimlerinden sonra çıkan Kasım 1973 20-5. sayıda sayfa 2-3’te yer alan başyazı, Mehmed Kemal⁷ tarafından “14 Ekim Seçimlerinin Anlamı” başlığı ile yazılmıştı. Yazıyla uyumlu olarak Turhan Selçuk, kapakta başbakanlık koltuğuna dolar işareti şapkası ile kapanıp ağlayan Süleyman Demirel’i çizmiştir. (Çalışan Adam, Kasım 1973, sayı 20-5) 20-6. Aralık 1973 sayısından itibaren yine Cumhuriyet gazetesi yazarlarından İlhan Selçuk, Çalışan Adam’ın yazar kadrosuna katılmış ve başyazıları yazmaya başlamıştır. Derginin 20-4. sayısından itibaren yazar kadrosunda yaşadığı gelişim, 20-8. Şubat 1974 sayısındaki Sunuş yazısında gururla özetlenmiştir:

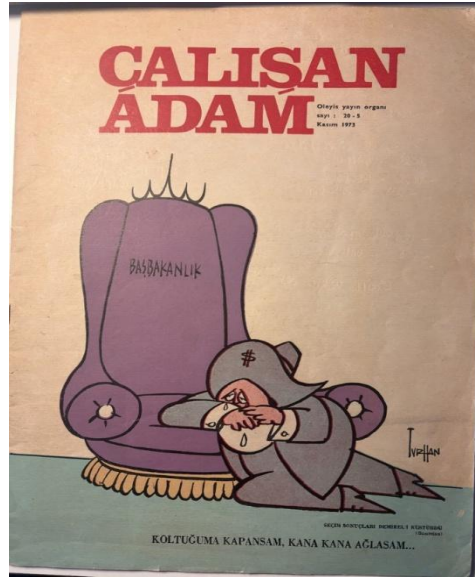
“Türkiye’imizde İşçi-Gençlik-Aydın ittifakının sağlam bir temel üzerinde kurulması için girişilen çabalar arasında özel yer tutan ÇALIŞAN ADAM günden güne güçleniyor. Her sayımızda bir yeni, bir büyük; bir namuslu yazarın imzasını ekliyoruz kadromuza. Son sayılarımızda, yaşadığımız çağın en güçlü çizgi ustalarından biri, Turhan Selçuk, Çalışan Adam’a renk verdi. Devrimci yazar İlhan Selçuk iki sayıdır aramızda ve güç katıyor yayınımıza. Şimdi son yılların en çok sevilen ve öykülerindeki tatlı havayı, güzel Türkçeyi siyasal fıkra türünde başarıyla kullanan Oktay Akbal’da bizimle. Türk Düşünce ve edebiyat yaşamında çileli ve aynı ölçüde namuslu kalemiyle ayrı bir yeri olan Mehmed Kemal yazılarını sürdürüyor. Hepsini uğraş alanlarında namuslu ve devrimci kişilikleri ile seçkin bir yer edinen; Erdal Atabek,

⁷ 1970’li yıllarda Cumhuriyet Gazetesi’nde “Politika ve Ötesi” köşesinin yazarı Mehmed Kemal Kurşunluoğlu’dur. Gazeteci, şair ve yazar olan Mehmed Kemal, dönemin çok okunan yazarlarından biridir. En bilinen ve onu üne kavuşturan kitabı ise Acılı Kuşak’tır. Kendi kuşağının anılarını aktardığı bu kitapta 1940’lı yılların “toplumcu” olarak adlandırılan Rıfat Ilgaz, Aziz Nesin, Sabahattin Ali gibi yazarlarının uğradığı baskıları, hapis süreçlerini ve sürgünlerini hem bir tanık hem de bir dost olarak anlatmıştır.

Osman N. Koçtürk, Anıl Çeçen ve Ali Seden gibi yazarlarımızda bizi onurlandırmaya devam ediyorlar.

Böylece Çalışan adam, bir sendika dergisi olmaktan çok, kendi alanında işçi-gençlik-aydın bağlantısını kuracak bir devrimci yayın organı olmak özlemini büyük ölçüde gerçekleştirmiş bulunuyor.” (Çalışan Adam, Şubat 1974, sayı 20-8)

Resim 1: Çalışan Adam’ın Kasım 1973 tarihli 20-5 nolu sayı kapağı

OLEYİS adına Çalışan Adam’ın sahibi 20-12. Haziran 1974 sayısından itibaren 2. Genel Kurul’da başkan seçilen Mustafa Odabaşı olmuş, 3. Genel Kurul’dan sonra tekrar Mukbil Zırtıloğlu’nun genel başkan olması ile muhtemelen Aralık 1976 sayısı ile tekrar Zırtıloğlu sahipliğinde devam etmiştir⁸. Genel başkan değişimlerinin Çalışan Adam’ın yayın politikasında önemli bir değişim yaratmadığı görülmektedir.

Çalışan Adam’da Konu, Kapsam ve Yazarların Değerlendirilmesi

Çalışan Adam, 1970’lerin siyasal ortamında belirlediği işçi-gençlik-aydın ittifakının sağlanması hedefi dahilinde yayın yapmış ve CHP yanlısı bir çizgi izlemiştir. OLEYİS, sendikasının sendika-siyaset anlayışının daha aktif bir siyasal misyon ile özdeşleşmesi neticesinde önce partilerüstü politikaya yönelik başlayan eleştiriler daha aktif ve yönlendirici bir baskı grubu olma kararı ile devam etmiştir.

Dergi birinci yılını tamamladıktan sonra ikinci yılının ilk sayısı olan Kasım 1972 13. Sayısında “Çalışan Adam 2 yaşında” başlıklı bir yazı yayımlayarak “aynı inançla yeni hizmet yıllarına” temennisiyle 5 maddede amaç ve stratejisini sıralamıştır:

- “1. Çalışan Adam Türk işçisinin, köylüsünün emeği ile geçinen dar gelirli tüm yurttaşların haklarını savunacaktır.
2. Çalışan Adam yönetim biçimi olarak demokrasiyi benimsemiştir ve onun vazgeçilmez bir yönetim biçimi olduğunu savunur. Bu nedenle demokrasinin bir ölçüde kesintiye uğradığı bir dönemde yayın hayatına başlamış olması nedeniyle bu dönemde tüm demokratik kurumların savunuculuğunu yapmış, demokrasinin tüm kuralları ile işlemesi yolunda çaba harcamıştır.
3. Çalışan Adam, demokratik sol görüşleri benimsemiştir. Sosyal demokrat hareketin başarısı için çalışmayı amaçlamıştır.

⁸ 1976 sonrasındaki sayılara ulaşılabilmesi nedeniyle “muhtemelen”dir.

4. Çalışan Adam kişilerin değil toplumun yararını savunmayı görev saymıştır. Bunun içinde reklamdan ve gösteriştan uzak kalmayı, toplumun yararı nerede ise oraya yönelmeyi seçmiştir.

5. Çalışan Adam, ekonomik çıkmazların da, siyasal ve toplumsal çıkmazlarında gerçek nedeni olarak “HALK” unsuruna yeterince değeri ve ağırlık verilmeyişini göstermektedir. Onun için halkçı bir politika izlemeyi ve halkın ekonomik ve siyasal güç kazanmasının kavgasını vermeyi amaçlamıştır.

“ÇALIŞAN ADAM” ikinci yılına girerken tüm okuyucularını saygıyla selamlar, teşvik ve yardımlarını bekler.” (Çalışan Adam, Kasım 1972, sayı 13: 12-13)

Tablo 1’de Çalışan Adam’ın işlediği konular kategorik içerik analizi kapsamında makro düzeyde tasnif edilmeye çalışılmıştır. Tablodaki ana ve alt kategoriler incelendiğinde Çalışan Adam, sendika dergisi olmasının ötesinde belli bir bilinçlendirme misyonuyla hareket etmiş, teorik içeriği güçlü bir yayındır.

Tablo 1: Çalışan Adam Dergisi’nde Konu ve Kapsam Kategorizasyonu

ÇALIŞAN ADAM DERGİSİ’NDE KONU VE KAPSAM KATEGORİZASYONU	
POLİTİK VE TOPLUMSAL ANALİZ	
Siyaset ve Rejim Sorunları	
12 Mart Dönemi ve Sonrası	
Seçimler, Hükümetler ve Koalisyonlar	
Dış Politika	
Dış Politikada Bağımlılık Eleştirisi	
Kıbrıs Barış Harekâtı ve Kıbrıs Meselesi	
Ekonomi ve Emek Sömürüsü Vurgusu	
Hayat Pahalılığı ve Enflasyon	
Emek- Sermaye Dengesi	
Sermaye ve İşveren Eleştirisi	
Toprak Reformu	
Halk Sektörü ve Kooperatifleşme	
Devlet Felsefesi Analizleri ve Devletin Rolünden Sapma	
HUKUK, TARİH VE İDEOLOJİ	
Sendikal Haklar ve Grevler	
Anayasa ve Sendikalar Kanuna Dayanan Haklar	
OLEYİS Faaliyetleri	
Türk-İş /Partilerüstü Politika Eleştirisi	
Sosyal Demokrasi ve Tarihsel Dayanağı, Gelişimi	
Demokratik Sol ve Demokratik Sağ tanımları	
Kurumsal Yetersizlik ve Yabancılaşma	
Antiemperyalizmin tarihsel kökenleri	
SAĞLIK, BİLİM VE TOPLUM İNCELEMELERİ	
Toplumsal ve Küresel Sorunlar	
Nüfus ve Gıda Sorunu	
Kültürel Kimlik	
İnsan Hakları ve 12 Mart Dönemi İşkenceleri	
Dünya Siyaseti	
EDEBİYAT VE SANAT	

Çalışan Adam’da politik ve toplumsal analizler her sayıda mevcuttur. En siyasal görünmeyen ve 1974’e kadar devam eden Dr. Erdal Atabek’in “Hekim Gözüyle” köşesinde işçi

sağlığı ve sosyal sigortalar kurumuyla ilgili teknik yazılarda bile siyasal analiz ve tavır vardır. (Çalışan Adam, Temmuz 1972, sayı 9; Kasım 1973, Sayı 20-5) Belirgin politik ve toplumsal analizlerin yazarları ise genellikle başyazıları yazan İlhan Selçuk, Mehmed Kemal gibi isimlerdir. 20. sayı öncesi genel yayın müdürlüğü görevinde bulunan Ekrem Tekin de zaman zaman başyazı yazmıştır. Ancak 20. sayı öncesi ağırlıklı olarak Mehmed Kemal, 20. sayı sonrası İlhan Selçuk; ağırlıklı olarak başyazıları yazmışlardır. Bunun yanı sıra Ali N. Seden; rejim bunalımları, yabancılaşma kavramı, işkence iddiaları ve devlet otoritesi üzerine teorik ve politik analizler yapmıştır. (Çalışan Adam, Aralık 1972, sayı 14; Kasım 1973, sayı 20-5; Şubat 1974, 20-8) Faruk Erginsoy'un politik ve toplumsal analizler yaptığı "30. Gün" isimli bir köşesi vardır ve köşe, ağırlıklı olarak çağdaş demokrasi anlayışı, Türkiye'deki demokrasi sorunları ve bir çözüm önerisi olarak demokratik sol ve sosyal demokrasi konularını içermektedir. Ayrıca Erginsoy, Haluk Faruk imzasıyla "Olayların İçinde Dünya" köşesini yazmış ve bu köşede Şili'den Libya'ya kadar pek çok ülkeden sendika, siyaset ve işçi haberlerinden bahsetmiştir. (Çalışan Adam, Ağustos 1973, sayı 20-2; Ekim 1973 sayı 20-4) Elimizde bulunan sayılarda Erginsoy'un dikkat çekici yazılarından biri de İsmet İnönü'nün ölümü sonrası Şubat 1974'te 20-8. sayıda yazdığı "İsmet Paşa'ya Ağıt" başlıklı yazıdır. Bu yazıda İsmet İnönü'nün sadece bir asker veya devlet adamı değil, yaşamı boyunca kendini yenileyebilen bir devrimci olduğu ifade edilmektedir. İnönü, devrimci olmadığı zamanlarda bile devrimciliği sevmiştir. Erginsoy'a göre İnönü, "Atatürk'e ayak uydurabilen az sayıdaki arkadaşları arasında tek ve benzersiz olan, en ileri gidebilen" dir. İnönü ile karşı cephelerde yer almalarına dair ise şunları söylemektedir: "Ömrünün son iki yılında onunla ayrı yollarda yürüdük. Özgürlük adına, gerçek demokrasi adına, halkımızın çıkarları adına karşı durduk ona. Ama O, herkesten iyi biliyordu ki, bu; sevgimizde bir boşluk saygımızda bir noksanlık anlamına gelmiyor. (...) O'na karşı durduğumuz anlarda bile bu gücü O'ndan aldığımızı biliyorduk." (Erginsoy Şubat 1974, İsmet Paşa'ya Ağıt: 12-13-14)

29

1972 yılı sayılarında 12 Mart Dönemi en fazla işlenen konudur. Askeri Müdahalenin etkileri, sıkıyönetim uygulamaları, Devlet Güvenlik Mahkemeleri gibi konular demokrasi sancıları olarak işlenmiştir. Türkiye'nin demokratikleşmesi gerektiği ve bu demokratikleşme sürecinde emekten yana bir kalkınma modelinin çözüm olarak görülmesi söz konusudur.

1973 Seçimleri öncesinde ise CHP'nin seçimleri kazanacağına dair büyük bir umut görülmektedir. Özellikle işçilerin kendileri için en hayırlı yol olarak CHP yönünde oy kullanmaları gerektiği sıklıkla işlenmiştir. Seçim sonuçları, CHP'nin birinci çıkmakla birlikte tek başına hükümet kurmaya yeterli çoğunluğa sahip olmaması nedeniyle "fırsat kaçırıldı" şeklinde bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Sonrasında ağır aksak ilerleyen CHP ve Milli Selamet Partisi (MSP) koalisyonu, Kıbrıs Barış Harekâtı önemli yer tutmuştur. MSP ile koalisyonun bozulması üzerine Necmettin Erbakan'a yönelik eleştiriler artmıştır. Milliyetçi Cephe (MC) hükümeti döneminde sağ parti fırsatçılığı, sermaye yandaşlığı ve demokrasi ihlali argümanları öne çıkmıştır.

Dış politikada ana konular ise Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında ABD ambargosu ve sağ partilerin "bağımlı" olarak nitelenen dış politika anlayışlarının eleştirilmesidir. Kıbrıs konusunda Türkiye'nin haklılığı, tarihsel süreçlerin aktarıldığı yazılar ile savunulmuştur. Dış politika konularında, Faruk Erginsoy, Anıl Çeçen, Osman N. Koçtürk, Kayhan Sağlamer gibi isimlerin yazıları ağırlıktadır. Dış politika konusunda dikkat çeken bir diğer ayrıntı da doğu blokundaki gelişmelerden daha az bahsedilmesidir. Öncelik, ABD'nin "baskıcı ve bağımlılık yaratmaya çalışan" dış politika eleştirisindedir.

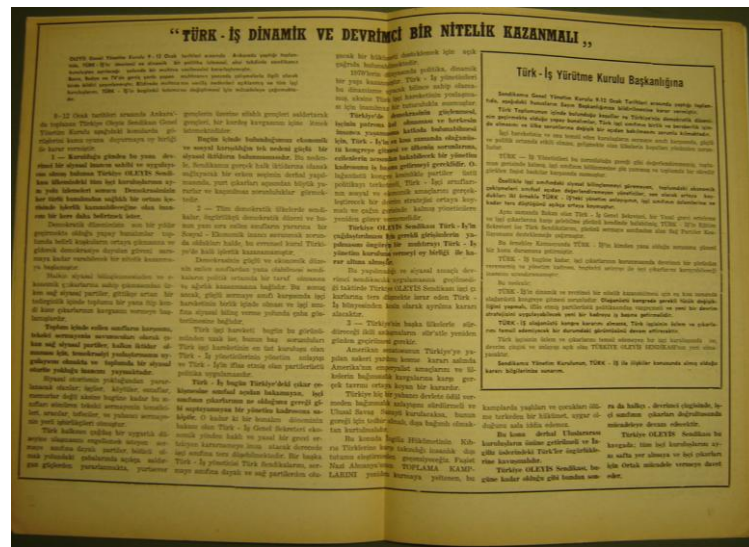
Ekonomi ve işçilerin durumu genellikle birlikte değerlendirilmiştir. Hayat pahalılığı, işçi ücretlerinin erimesi, kaliteli gıdaya ulaşım sıkıntısı, nüfus politikası ve enerji krizinin üretim üzerindeki etkileri detaylı teknik verilerle aktarılmış, bu tür ekonomi içerikli yazılar Doç. Dr. Osman N. Koçtürk, Dr. Bülent Köksal, Dr. Alev Coşkun tarafından yazılmıştır. Enis Emre, "Bir Sendikacının Not Defteri" isimli köşesi ile işçilerin ekonomik durum dahil çektikleri

zorlukları hatırat tarzında anlatmıştır. Bu ekonomik sorunlara Halk Sektörü bir çözüm olarak önerilmiştir. Halk Sektörünün ne olduğunu ise Faruk Erginsoy'un yazıları açıklamaya çalışmıştır.

Sendikal haklar konusu ise genellikle 1961 Anayasası ve 1963 düzenlemeleri çerçevesinde ele alınmıştır. Kemal Akar, Yücel Özkök, Enis Emre sendikal stratejiler hakkında sıklıkla yazmıştır. OLEYİS şubelerinin yürüttüğü toplu sözleşme ve grevler hakkındaki bilgiler genellikle derginin son sayfalarında sütunlar halinde yer almıştır.

Sendikal haklar konusundaki asıl mevzu ise partilerüstü politika ve Türk-İş yönetimi eleştirisidir. Dörtler ve Onikiler Raporlarından sonra toplanan 9. Türk-İş Genel Kurulu (28 Mayıs- 5 Haziran 1973) partilerüstü politikanın bir kez daha tartışıldığı genel kurul olmuştur. Çalışan Adam'ın Mayıs 1973 tarihli 19. sayısı tamamen genel kurula ayrılmıştır. Sayının sunuş yazısında kongre delegelerinin "sosyal demokratlar" ve "statükoyu muhafaza edenler" olarak ikiye bölündüğü belirtilmektedir. (s.1) Sayının başyazısı OLEYİS genel sekreteri Nusret Aydın tarafından "Türk-İş Kongresi ve Siyaset" başlığı ile kaleme alınmıştır. Partilerüstü politikanın bugüne kadar Türk işçi hareketini, kendisinden yana olanları desteklemek olanağından mahrum bıraktığı; *"zengini daha zengin, fakiri de daha çok fakir yapan zihniyet ve tutuma karşı işçinin birleşerek siyasi tercihini açıkça ilan etmesine set çektiği"* ifade edilmektedir. (s.2) Sayıda Türkiye Tekstil, Örne, Giyim ve Deri Sanayii İşçileri Sendikası (Teksif) Başkanlarından Bahir Ersoy, OLEYİS sendikası hukuk müşaviri Engin Ünsal da partilerüstü politikaya karşı yazılar yazmışlardır. Partilerüstü politikadan vazgeçmeyen Türk-İş yönetimine yönelik eleştiriler 1975 yılından sonra artmıştır. Özellikle önce genel sekreter, Seyfi Demirsoy'un ölümünden sonra da genel başkan olan Halil Tunç'a karşı belirgin bir karşıtlık vardır. Faruk Erginsoy, OLEYİS yayınlarından çıkan 1973 tarihli "Sendika Başkanı" isimli mizah romanını üstü kapalı bir şekilde Türk-İş yönetimine ve Halil Tunç'a karşı yazmış görünmektedir. Kitabın reklamı sıklıkla Çalışan Adam'ın arka kapağında yer almıştır. Seyfi Demirsoy'dan belli bir saygıyla bahseden Çalışan Adam'da Halil Tunç'a karşı aynı saygı görülmemektedir. Demirsoy'un ölümünden sonra çıkan Şubat 1974 20-8. sayıda sunuş yazısında Demirsoy hakkında şu satırlar yazmaktadır: *"Türk-İş Genel Başkanı Sayın Seyfi Demirsoy'un üzüncü var yüreğimizde. Onu burada bir iki satırla anmak elbette yeterli olmaz. Büyük başarıları, yenilgileri ve işçi hareketi içindeki etkinliği ile Demirsoy, kuşkusuz, bir olaydır. Bu olayı bütün açıklığı ile yazmak gerekir. İnsan olarak, dost olarak Demirsoy'un tartışılmaz bir yeri vardır. İşçi hareketi o yerdeki boşluğu duyacaktır zaman zaman. Hele de geçmişteki zor günlerin yığılması mücadelesini hatırlayanlar, hatırası önünde mutlaka saygı ile eğileceklerdir. Bizde böyle yapıyoruz. Sayın Demirsoy'un büyük hatırası önünde saygı ile eğiliyoruz! Acısız günlerde buluşmak dileği ile."* (Çalışan Adam, Şubat 1974, sayı 20-8:1) Aynı sayıda Ali Kocaman Demirsoy hakkında, Seyfi Demirsoy'un bir dönem, slogan haline gelmiş olan *"Ankara'da hükümet var, Ankara'da Türk-İş var"* sözlerini başlık yapan duygusal bir yazı yazmıştır. (s.19) Dergi, Ocak 1975 20-19. sayısında tüm orta sayfayı kaplayan OLEYİS'in *"Türk-İş Yönetimine Verdiği Muhtıra"* başlığı ile Türk-İş yönetimine iletilen dilekçeyi paylaşmış *"Türk-İş Dinamik ve Devrimci bir Nitelik Kazanmalı"* demiştir. Bu dilekçede demokrasinin sınıfsal temeline tarihsel bir vurgu yapılmıştır. Partilerüstü politikanın siyasal krizi desteklediği ve işçiler arasında bir kardeş kavgasına neden olduğu belirtilmekte ve partilerüstü politikayı görüşmek üzere olağanüstü kongreye gidilmesi talep edilmektedir. Yapılacak olağanüstü kongrede Türk işçisinin talep ettiği dinamik bir yönetim anlayışına geçilmesi; "statükocu ve pasif" sendika liderlerine görev verilmemesi gerektiği ifade edilmektedir. OLEYİS, Türk-İş bu dönüşümü gerçekleştirmezse konfederasyon bünyesinden ayrılacağını açıkça ifade etmiştir. (Çalışan Adam, Ocak 1975, sayı 20-19:12-13)

Resim 2: OLEYİS Muhtırası, Sayı 20-19, Ocak 1975

Dergideki sosyal demokrasi, demokratik sol içeriği ise CHP'nin ve Bülent Ecevit'in bu konudaki yayın ve görüşleri ile tutarlı bir paralellik içindedir. Bu yazılar öğretici ve programatik bir yapıdadır. Uzun kavramsal açıklamalar ve karşılaştırmaların yanı sıra akılcı bir tavır söz konusudur. Sosyal demokrasi hakkındaki içerik, 1973'ten itibaren CHP'nin *Ak Günlere* isimli seçim bildirgesinden sonra önemli oranda artmıştır. Faruk Erginsoy'un yanı sıra Ali N. Seden ve Anıl Çeçen sosyal demokrasi ve demokratik sol kavramlar üzerine en fazla yazan yazarlardır. Halkçılık ve sosyal ahlak kavramları ile bağlantılar kurularak açıklanmış ve sosyal demokrasi, temsili demokrasiyi yani seçimlere indirgenmiş demokrasiyi yeterli görmeyen bir demokrasi modeli olarak ifade edilmiştir. Sosyal demokrasi hakkında en detaylı yazıları 1973 sonrasında OLEYİS'te eğitim uzmanı olarak görev yapan Anıl Çeçen yazmıştır. Çeçen, sıklıkla sosyal demokrasiyi bir "üçüncü yol" bir "panzehir" olarak tanımlamıştır. Sosyal demokrasi kapitalizmi yok etmek yerine "evrimsel bir süreçle onu ehlileştirmeyi", "sınıfsal uzlaşmayı sağlamayı ve bireysel özgürlükleri koruyarak toplumsal refahı arttırmayı" hedeflemektedir. Sosyal demokrasi hem sağın sömürü düzenine hem de aşırı solun diktatörlük eğilimlerine karşı toplumsal dengeyi sağlayan, kapitalist düzeni demokratik reformlarla dönüştürmeyi hedefleyen "akılcı bir sentez"dir. Çeçen, bu argümanları uzun yazılarla tekrar tekrar pekiştirmiştir. Kapitalizm ve Sosyalizm ile karşılaştırmış, Marksizm'den ayrılan yönlerini ifade ederek sosyal demokrasiyi kapitalist sömürü ve sosyalist diktatörlüğü reddeden demokratik bir yol olarak tanımlamıştır. (Çalışan Adam Ocak 1975, sayı 20-19; Şubat 1975 sayı 20-20; Mart 1975 sayı 20-21)

Sonuç

Çalışan Adam dergisinin içerik analizi 1970'li yılların Türkiye'sinde sendikacılığın sadece ekonomik hak arama mücadelesi olarak gerçekleşmediğini; entelektüel seviyede siyasal bir bilinç oluşturmaya çalışan bir boyutunun bulunduğunu göstermiştir.

Yapılan kategorik analize göre temel bulgular şu şekilde özetlenebilir:

Çalışan Adam dergisi özellikle 20-1 numaralı sayısından itibaren işçi-gençlik ve aydın ittifakını hedefleyen siyasal bir misyonla yayımlanmıştır. Siyaset, mesleki içeriğin önüne geçmiş, siyasal bilinçlendirme ana amaç haline gelmiştir.

Derginin isminin Bülent Ecevit tarafından konulmuş olması, üstlenilen siyasal bilinçlendirme misyonunun Ecevit'in görüşleri ve sosyal demokrasi etrafında şekilleneceğini en başta göstermektedir. Faruk Erginsoy, Anıl Çeçen gibi isimlerin Çalışan Adam'daki yazıları sosyal demokrasi ve demokratik sol kavramlarının içeriğinin doldurulması ve Türkiye'ye özgü koşullarla şekillenmelerine etki etmiştir. Çalışan Adam, sosyal demokrasiyi seçimlerin etkili olduğu temsili demokrasinin ötesinde demokratik katılımı yüksek bir kalkınma modeli olarak ele almıştır. Kapitalizmi ehlileştirmek ve toplumsal refahı artırmak için "akılcı bir sentez" bir "üçüncü yol" olarak kitlelere sunulmuştur. Dergi, öncelikli hedef kitlesi olan işçilerin yanı sıra tüm toplumsal kesimlere, özellikle de gençliğe hitap etme çabası gütmüştür.

OLEYİS ve Çalışan Adam'ın sendikal tavrı, siyasal tavrı ile özdeşleşmiştir. OLEYİS'in partilerüstü politikaya olan muhalefeti Onikiler Raporu'yla somutlaşmış ve DİSK'e geçişle sonuçlanan ideolojik bir kopuşa yol açmıştır. Bu süreç OLEYİS'in 1947'den 2010'a uzanan tarihinde pragmatik ve yükselen trendlere uyum sağlayan bir anlayışa sahip olduğunu göstermektedir.

Çalışan Adam dergisinin bu içerik analizi Çalışan Adam gibi dergilerin incelenmesinin Türkiye'nin unutulmuş emek tarihi belleğinin kurtarılması adına kritik bir öneme sahip olacağını göstermiştir.

Sonuç olarak Çalışan Adam dergisi, 1970'li yılların toplumsal ve ekonomik dönüşümlerini kuramsal ve pragmatik bir dille kayıt altına alan nadir bir hafıza kaydı niteliğindedir. 1970'lerin sendika-siyaset ilişkilerinin pek hatırlanmayan bir örneğini sunmaktadır.

Kaynaklar

Çelik, A. (2010). *Vesayetten siyasete Türkiye'de sendikacılık (1946-1967)*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Acun, F. (2005). Muhteva analizi metodu ve cumhuriyet tarihi araştırmalarında kullanımı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 22(1), 27-50.

Akgünlere. (1973). Ankara: Ajans Türk Matbaacılık Sanayii.

Akis. (1957, 1 Haziran).

Cumhuriyet. (1973, 8 Haziran).

Çalışan Adam. (1971,15 Ekim). sayı 1.

Çalışan Adam. (1971, Kasım). sayı 2.

Çalışan Adam. (1972, Ocak). sayı 3.

Çalışan Adam. (1972, Şubat). sayı 4.

Çalışan Adam. (1972, Mart). sayı 5.

Çalışan Adam. (1972, Nisan). sayı 6.

Çalışan Adam. (1972, Mayıs). sayı 7.

Çalışan Adam. (1972, Haziran). sayı 8.

Çalışan Adam. (1972, Temmuz). sayı 9.

Çalışan Adam. (1972, Ağustos). sayı 10.

- Çalışan Adam*. (1972, Eylül). sayı 11.
Çalışan Adam. (1972, Ekim). sayı 12.
Çalışan Adam. (1972, Kasım). sayı 13.
Çalışan Adam. (1972, Aralık). sayı 14.
Çalışan Adam. (1973, Ocak). sayı 15.
Çalışan Adam. (1973, Şubat). sayı 16.
Çalışan Adam. (1973, Mart). sayı 17.
Çalışan Adam. (1973, Nisan). sayı 18.
Çalışan Adam. (1973, Mayıs). sayı 19.
Çalışan Adam. (1973, Haziran). sayı 20-1.
Çalışan Adam. (1973, Temmuz). sayı 20-2.
Çalışan Adam. (1973, Ekim). sayı 20-4.
Çalışan Adam. (1973, Kasım). sayı 20-5.
Çalışan Adam. (1974, Şubat). sayı 20-8.
Çalışan Adam. (1974, Ekim). sayı 20-16.
Çalışan Adam. (1974, Kasım). sayı 20-17.
Çalışan Adam. (1975, Ocak). sayı 20-19.
Çalışan Adam. (1975, Şubat). sayı 20-20.
Çalışan Adam. (1975, Mart). sayı 20-21.
Çalışan Adam. (1975, Nisan). sayı 20-22.
Çalışan Adam. (1975, Temmuz). sayı 20-25.
Çalışan Adam. (1975, Kasım). sayı 20-29.

Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları Merkezi. (2025). *Çalışan Adam* dergisi arşivi. Erişim adresi: <https://edam.com.tr/urun/calisan-adam-123420-320-520-620-720-820-920-1020-1120-1220-1320-1520-1620-1720-1820-1920-2020-2120-2220-2320-2420-2520-2720-2821-4/>

Erginsoy, F. (2005, 28 Aralık). Sözlü tarih görüşmesi [Mülakat].

Erginsoy, F. (1974, Şubat). İsmet Paşa'ya ağıt, *Çalışan Adam*, (20-8).

Erginsoy, H. F. (1968). *Türk işçi hareketi üzerine bir deneme*. İstanbul: Oleyis Yayınları.

Erginsoy, H. F. (1971). *Türkiye, işçi hareketi ve demokratik sol*. İstanbul: Oleyis Yayınları.

Gece Postası. (1957, 7 Aralık).

Gece Postası. (1958, 20 Şubat).

Hepkul, A. (2002). Bir sosyal bilim araştırma yöntemi olarak içerik analizi. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 1-12.

International Institute Of Social History (IISG). (2025). *Ana sayfa*. Erişim adresi: <https://iisg.amsterdam/en>

Işıklı, A. (1995). *Sendikacılık ve siyaset*. Ankara: Öteki Yayınları.

- İhanete Ortak Olmayın.* (2010, Ağustos 2). Birgün. Erişim adresi: <http://www.birgun.net/...52&year=2010&month=08&day=02>
- Ünsal, E. (1971, 13 Temmuz). Sendikalar ve sosyal demokrasi. *Milliyet*.
- Karakulak, A. C., & Baysal, H. (2021). Magazin dergilerinde erkek kimliğinin sunumu: Gentlemen ve Cosmopolitan dergileri üzerine karşılaştırmalı bir inceleme. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 23-37.
- Koç, Y. (1986). *Türk-İş neden böyle? nasıl değişecek?*. İstanbul: Alan Yayınları.
- Koç, Y. (2015). *Türkiye işçi sınıfının tarihi*. İzmir: Tek Gıda-İş Yayınları.
- Kutal, G. (1971). Türk sendikacılık hareketi ve 'partiler üstü politika prensibi'. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (22-23), 85-100.
- Lieblich, A., Tuval-Mashiach, R., & Zilber, T. (1998). *Narrative research: reading, analysis, and interpretation*. SAGE Publications.
- Mahiroğulları, A. (2005). *Cumhuriyetten günümüze Türkiye'de işçi sendikacılığı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Mardin, Ş. (2019). Siyasi fikir çalışmalarında muhteva analizi. *Siyasal ve sosyal bilimler makaleler 2* içinde (ss.9-24). İstanbul: İletişim Yayınları .
- Mayring, P. (2000). Qualitative content analysis. *Forum Qualitative Sozialforschung Forum: Qualitative Social Research*, 1(2). Erişim adresi: <https://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1089>.
- Milli Kütüphane. (2025). *Ana sayfa*. Erişim adresi: <https://www.millikutuphane.gov.tr/>
- Milliyet*. (1971, 7 Temmuz).
- Milliyet*. (1971, 8 Aralık).
- OLEYİS Bülteni*. (1977, 28 Nisan). TÜSTAV Duisburg Arşivi (Yer no: 452/02).
- OLEYİS Hak-iş'e katıldı ve "Hayır" kararı aldı*. (2010, 31 Temmuz). CNNTÜRK, Erişim adresi: <https://www.cnnturk.com/ekonomi/genel/oleyis-hak-ise-katildi-ve-hayir-karari-aldi-117728>
- Sendikacılık ansiklopedisi* (cilt 2). (1998). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı .
- Sendikacılık ansiklopedisi* (cilt 3). (1998). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı .
- Sülker, K. (1953, 11 Nisan). İş ve İşçi Alemi. *Gece Postası*.
- Tunç: Oleyis'in Ayrılma Kararını İşçiler Tanımıyor. (1977, 30 Nisan). *Milliyet*.
- Türk-İş. (2021). Türk-İş uzun tarihçe. Erişim adresi: <https://www.turkis.org.tr/wp-content/uploads/2021/11/turkis-uzun-tarihce.pdf>
- Türk işçi hareketi için sosyal demokrat düzen: İlkeler, amaçlar, yöntem*. (1971). Ankara: Ayyıldız Matbaası .
- Tuna, O. (1972). Türk sendikacılığında sosyal demokrasi hareketi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (24), 261-281.
- Uyar, H. (2023). 12 Eylül öncesinin son İstanbul belediye başkanı Aytekin Kotil (14 Aralık 1977-12 Eylül 1980). *Cumhuriyet'in 100. yılında başkanlarıyla İstanbul* içinde (ss.441-467). İstanbul: İBB Yayınları.

Uyar, H. (2014). *Karadenizli bir politikacı Aytekin Kotil (1934-1992)*. İstanbul: Anka Yayınları.

Yici, Ö. (1972). Türk sendikacılığında sosyal demokrasi hareketi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*(24), 209-222.